

הרב עזריאל אריאל

מילוי מקום המשגיח להפרשת תרו"מ

מבוא

1. הצגת הבעיה
  2. דין שליח העושה שליח
  3. דרכים נוספות למינוי ממלא מקום
  4. שיטת מהר"ח אור זרוע
- פרק א – שיטות הראשונים בהגדרת "מילי"**
1. דעת רש"י והריב"ש בהגדרת "מילי"
  2. דעת השיטה לא נודע למי בתרו"מ
  3. שיטת תוס' רי"ד והש"ג בקידושין
  4. מחלוקת רש"י והרמב"ם בגיטין
  5. "מילי" בתרו"מ לפי הקצות
  6. הגדרת "מילי" לדעת הקדוש מרדו"ש
  7. "מילי" לדעת המרדכי
  8. שיטות הראשונים בהגדרת "מילי"
  9. שיטות הפוסקים בתרו"מ
  10. דעת הגרש"ז אויערבך
- פרק ב – שליח עושה שליח באומר "אימרו"**
1. הקדמה
  2. המחלוקת באומר "אימרו"
  3. שיטת הרמב"ן באומר "אימרו"
  4. שיטת הר"ן והרא"ה ב"אימרו" וב"אימרו לפלוני"
  5. שיטת הרי"ף באומר "אימרו"
  6. שיטת הרמב"ם ב"אימרו" וב"אימרו לפלתי"
  7. פסק ההלכה באומר "אימרו"
  8. אומר "אימרו" בתרומות ומעשרות
- פרק ג – מסקנת ההלכה בתרו"מ**
1. סיכום דין שליח עושה שליח
  2. שליח עושה שליח מטעם זכיה
  3. מינוי שליח בקנין
  4. הדין בפועל
  5. דין הבא בהרשאה
  6. שותף העושה שליח
  7. הפרשה ע"י אפוטרופוס
- סיכום

מבוא

1. הצגת הבעיה

במקומות רבים בהם מפרישים תרומות ומעשרות – אין משגיח אחד הממונה ישירות ע"י הבעלים לכל הפרשה והפרשה. בדרך כלל ישנו משגיח קבוע. אך לעיתים הוא נעדר מעבודתו, עקב: מחלה, מילואים, סידורים שונים וכדו'. במקרים אלו הוא מבקש מאדם אחר שימלא את מקומו. במקרים אלו יש לשאול: האם המשגיח, או הרב הממונה על הכשרות – יכולים למנות ממלא מקום למשגיח או שגם ממלא המקום צריך מינוי מפורש ומחודש של הבעלים?

בהקשר זה יש מקום לשאלה נוספת: ישנם מקרים בהם הבעלים ממנים את הרב המקומי או את ראש מחלקת הכשרות, והוא שממנה משגיח מטעמו להפרשת תרו"מ. האם ישנו תוקף הלכתי למינוי זה, שלא נעשה במישרין ע"י הבעלים?

2. דין שליח העושה שליח

השאלה אם המשגיח יכול למנות לעצמו ממלא מקום להפרשת תרומות ומעשרות, תלויה בראש ובראשונה בדין "שליח עושה שליח"¹. שאלה זו תלויה בסוגיות רבות של שליחות: בגירושין, בקידושין ובמתנה, מהן נלמד לענייננו.

באופן עקרוני, יכול כל שליח למנות שליח אחר במקומו. וכך נאמר בגמרא (קידושין מא ע"א):

"ושלח", "ושלחה" – מלמד שהשליח עושה שליח².

אך שתי הגבלות נאמרו לדין זה:

א. הסכמת הבעלים: נאמר במשנה (גיטין כט ע"א):

המביא גט בא"י וחלה – הרי זה משלחו ביד אחר. ואם אמר לו: טול לי הימנה חפץ פלוני – לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר.

על כך נאמר בגמרא שם שהדין תלוי בנוסח המינוי (אם אמר לו "הולך" או "את הולך"). וכן תלוי הדין במידת האונס של השליח. הגמרא שם מחלקת גם בין מצב בו יש לבעל בזיון בהחלפת השליח לבין מצב בו אין בזיון כזה.

1. בעיה נוספת מן ההיבט הזה ישנה במנהל עסקים, אם נגדיר אותו כשליח של הבעלים, הממנה את משגיח הכשרות להפריש תרו"מ. לענין זה ראה מאמרנו: "הפרשה מכוח שליטה בנכסים" (פרק א).

2. וכך נפסק להלכה ברמב"ם (גירושין פ"ז ה"ד).

ומכאן למדנו שבסתמא אין שליח עושה שליח, אא"כ ישנה אומדנא ברורה שהמשלח מסכים לכך³.

ב. שליחות מופשטת: נאמר במשנה (גיטין סו ע"א-ע"ב):

אמר לשנים "חנו גט לאשתי" או לשלושה "כתבו גט ותנו לאשתי" – הרי אלו יכתבו ויתנו.

אמר לשלושה "חנו גט לאשתי" – הרי אלו יאמרו לאחרים ויכתבו מפני שעשאן בית דין; דברי ר' מאיר... אמר ר' יוסי: ...אף אנו מקובלין שאפילו אמר לבית דין הגדול שבירושלים "חנו גט לאשתי" – שילמדו ויכתבו ויתנו.

מחלוקת התנאים במשנה היא עקרונית בדינו של שליח שנתמנה לדאוג לכתבת הגט באופן בו ברור שהבעל אינו דורש שדוקא הוא זה שיכתוב. נחלקו התנאים בשאלה אם יש אפשרות שהשליח יעשה שליח במקרה כזה. לדעת ר' מאיר "מילי" מימסרן לשליח, ושליח עושה שליח גם במקרה זה. ולדעת ר' יוסי אין שליח עושה שליח בכה"ג. אך בגמרא הוכרעה ההלכה כדעה החולקת: אמר שמואל, אמר רבי הלכה כר' יוסי, דאמר, "מילי" לא מימסרן לשליח⁴.

ומכאן למדנו שאמנם שליח יכול לעשות שליח כשקיבל דבר ממשי, כגון: גט כתוב וחתום. אבל אם קיבל רק כוח מופשט, כגון: שליחות לכתבת גט שעדיין לא נכתב – אינו יכול לעשות שליח. וזאת מפני ש"מילי" לא מימסרן לשליח⁴. הגדרת מושג זה תבאר לקמן (פרק א').

כאשר אנו דנים בשליח העושה שליח להפרשת תרו"מ – עלינו לבדוק את שתי הנקודות הללו, הן מן ההיבט ההלכתי והן מן ההיבט המציאותי. מצד המציאות יש לזודא שהבעלים אינם מקפידים על החלפת השליח, ובדרך כלל אכן זה הוא המצב. ומצד ההלכה עלינו לבדוק אם הפרשת תרו"מ מוגדרת כ"מילי" או שהיא כמו שליחות למסירת הגט, שהשליח עושה בה שליח. לשם כך יש לבחון את השיטות השונות שבין הפוסקים בהגדרת "מילי".

כמו כן, מבחינים הפוסקים בין שני סוגים של שליח העושה שליח. המקרה הראשון הוא שליח העושה שליח כאשר הבעלים אינם מקפידים. מקרה זה יידון

3. וכך נפסק להלכה: עי' רמב"ם (גירושין פ"ז ה"ד, פ"ט ה"ה); שו"ע (אה"ע סי' קמא סעי' לח); ערה"ש (חור"מ סי' קפב סעי' ח).

4. וכך נפסק להלכה: רי"ף (גיטין לג ע"א); רמב"ם (גירושין פ"ב ה"ה, זכיה ומתנה פ"ד ה"י); שו"ע (אה"ע סי' קכ סעי' ד).

עוד לבירור הגדרת "מילי", עי' חור"א (אה"ע סי' פג-פד); בירור הלכה (קידושין מא ע"א אות י, גיטין בט ע"ב אות א).

לקמן בפרק א'. המקרה השני הוא שליח העושה שליח עפ"י הסמכה מפורשת של הבעלים. מקרה זה, של אומר "אימרו" או "אימרו לפלוני", יידון לקמן בפרק ב'.

3. דרכים נוספות למינוי ממלא מקום

גם אם קשה יהיה להסתמך על דין "שליח עושה שליח" יש מקום לשקול יסודות נוספים להקל במילוי מקומו של המשגיח. אפשרויות אלו הן: שליח העושה שליח מטעם זכיה, שליח ראשון המקבל מינוי בקנין, פועל העושה שליח ולהיפך, בא בהרשאה, שותף או אפוטרופוס. אפשרויות אלו יידונו בפרק ג'.

4. שיטת מהר"ח אור זרוע

בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' כו) נידונה השאלה אם שליח עושה שליח בהפרשת תרו"מ, אך במנותק מן הבעיה של "מילי" לא מימסרן לשליח". ואלו דבריו: ומ"מ גבי תרומה ושאר מקומות, דליכא קרא, מנלן שהשליח עושה שליח... ושומא גילויא מילתא בעלמא הוא, כיון שבשניהם כתיב שליחות. ומ"מ איני מבין, דאמר רב נחמן פ"ק דשחיטת חולין⁵: "האומר לשלוחו 'צא ותרום' והלך ומצאו תרום – אין חזקתו תרום, דדילמא אינש אחרינא שמע ואזל ותרם". ומאי נפקא מינה? כיון שחפץ לתרום, כל אדם יהא שלוחו לכך! ושומא בתרומה אין השליח עושה שליח, דבעינן דומיא ד"אתם": "מה אתם – לדעתכם, אף שלוחכם – לדעתכם".

לדעת מהר"ח אור זרוע ישנה בעיה עקרונית בשליח העושה שליח להפרשת תרו"מ. אך זוהי דעת יחיד שאין לה חבר בין הראשונים והאחרונים⁶.

פרק א – שיטות הראשונים בהגדרת "מילי"

1. דעת רש"י והריב"ש בהגדרת "מילי"

רש"י (גיטין בט ע"א ד"ה רבא אמר) מבאר את המושג "מילי" לא מימסרן לשליח", ואומר:

...היינו טעמא דלא משוו שליח – שלא מסר להם אלא דברים. ואין בדברים כוח להיות חוזרים ונמסרים לאחר. אבל גט, דאית ביה מששא – חוזר ונמסר.

5. דף יב ע"א. סוגיא זו מובאת לקמן (פרק ג סעי' 2).

6. ועי' שו"ת שארית ישראל (סי' סו אות ג).

מכאן למדנו, ש"מילי" הם כל דבר שאינו חפץ מוחשי וממשי. לדעת רש"י, אין לשליח כוח להעביר דברים מופשטים לאדם אחר¹. עפ"י הגדרה זו כתב התפא"י² בדעתו, שמסירת קלף לכתובת גט, או נתינת כסף קידושין לשליח – אינה "מילי", ושליח שקיבל שליחות כזו יכול לעשות שליח אחר במקומו. ולעומת זאת, שליח קבלה של האשה אינו יכול למנות שליח במקומו, מפני שבשליחות כזאת אין שום מסירה של חפץ³.

כדעת רש"י כתב גם הריב"ש (סי' רכח) בתשובה הדנה באנשים שנתמנו לבחור ועד לקהילה:

דלא דמי לבעל המוסר גט לשליח להוליך לאשתו, דלאו "מילי" נינהו, אלא הגט שיש בו ממש מסר לו... וכן מורשה⁴ שכתב לו זיל דון והנפק לנפשך... אבל לעשות ברירה (בחירה) – אין כאן דבר נמסר, אלא דברים בעלמא.

לדעה זו יוצא שבתרו"מ שליח עושה שליח. זאת מפני שהפירות עצמם נמצאים בעולם, והשליחות היא על אותם פירות. אמנם הפירות שונים מגט בכך שאין הם חפץ שמפרישים באמצעותו כמו גט שמגרשים באמצעותו. אבל מדברי הראשונים שהבאנו משמע שאין לחלק בין המקרים⁵. ומסתבר לומר שגם לא יהיה הבדל לענין זה בין פירות תלושים שנגמרה מלאכתם, שהם ראויים להפרשה מיידית, לבין פירות שעדיין לא נתלשו.

1. החת"ם סופר (יו"ד סי' שכא) מסביר את סברת רש"י (שהביאה שם בשם הר"ן לרי"ף גיטין לג ע"א) ואומר, שאין שליחות לדיבור אלא למעשה. מינוי שליח הוא דיבור בלבד, וכן נדר או נזירות, שאין אדם יכול לעשותם ע"י שליח. לעומת זאת, הפרשת תרו"מ, אף שיכולה להיעשות גם בדיבור או מחשבה – מוגדרת היא כמעשה. ולכן ניתן לעשותה ע"י שליח.
2. גיטין פרק ו' (בועז אות א).
3. לענין זה ראה לקמן (סעי' 6).
4. ראה לקמן (פרק ג סעי' 4).
5. ועיי' שו"ת באר יצחק (יו"ד סי' כח ענף ו): מדבריו משמע שנוקט כרש"י, אך הוא נוקט שם כדבר פשוט שהפרשת תרו"מ היא "מילי". והכרח לומר בדבריו שהוא מחלק בין חפץ שנגח בו כוח פעולה, כמו גט, לבין פירות שרק ישנה חובה לבצע בהם פעולה.

מדברי ראשונים אחרים (שיובאו בהמשך הפרק) עולה שנתינת חפץ כשלעצמה אינה גורמת לכך שהשליחות לא תוגדר כ"מילי"⁶. ולדעתם אי אפשר יהיה להקל עפ"י הגדרה זו.

2. דעת ה"שיטה לא נודע למי" בתרו"מ

התייחסות מפורשת לשליח העושה שליח בהפרשת תרו"מ עפ"י הגדרה זו, מצאנו ב"שיטה לא נודע למי" (קידושין מא ע"ב ד"ה מה):
 ומכאן יש ראייה דבתרומה וקדשים נמי שליח עושה שליח, ולא הוי "מילי" דלא מימסרין לשליח. וטעמא דמילתא, דאילו גבי (שליחות לכתובת) גט, כיון דליתיה לגט בעולם – הו"ל "מילי", ולהכי אין רשאין לצוות לאחרים לכתבו. אבל תרומה, דדגן איתיה בעולם, ושליח תיקוני הוא דמתקן ליה – בהא לא אמרינן "מילי" לא מימסרי לשליח...
 א"נ י"ל, דבתרומה... כיון דמצוה היא ושליח נמי שייך בתרומה דנפשיה... – לא קרינן להו "מילי" גביה⁷.

התירוץ הראשון בדברי ה"שיטה לא נודע למי" הוא בדיוק כפי שכתבנו בדעת רש"י והריב"ש, שמכיון שהפירות בעולם – שליח יכול לעשות שליח להפרשתם. הגרש"ז אויערבך וצ"ל⁸ דוחה את הראייה מדברי השיטה לא נודע למי, ואומר שייכתב שהוא סובר שכל החסרון של "מילי" הוא רק מצד קפידת המשלח. לכן כתב הגרשז"א, שלדין, שאנו נוקטים שחיסרון "מילי" הוא חיסרון עצמי – אין מכאן ראייה.

3. שיטת תוס' רי"ד והש"ג בקידושין

התוס' רי"ד והשלטי גבורים, מסכימים אף הם ש"מילי" הוא שליחות ללא מסירת חפץ. אך הם מוסיפים עוד הגבלה להגדרה זו. הם דנים בשליח העושה שליח בקידושי אשה. בגמרא (קידושין מא ע"א) מפורש ששליח עושה שליח בקידושין, אך

6. לקמן (סעי' 7-2). וכן משמע מדברי הקצות והנתיבות (סי' רמד ס"ק א) הדנים בשליח למסירת מתנה העושה שליח, ולא אומרים שעצם נתינת החפץ ליד השליח מאפשרת לו לעשות שליח במקומו. וכן כתב ערוה"ש (אה"ע סי' קב סעי' מח), שגם אם הבעל נתן לסופר את הקלף והדיו – נחשב מינוי זה כ"מילי" מפני שעדיין חסרה כתיבת הגט.
7. תירוץ זה, האומר שכל פעולה שגם השליח יכול לעשות בשלו אינה "מילי" – נראה תמוה לענ"ד. שכן מן הדברים הללו יוצא שאין בעיה של "מילי" באשה נשואה הנעשית שליח קבלה בגט, וברוקה הנעשית שליח קבלה בקידושין. וכן לענין שליח כתיבה בגט תהיה כל בעיית "מילי" רק ברוק. וצ"ע.
8. מעדנ"א (תרומות פ"ד ה"א אות ג).

היא אינה מבארת באיזה מקרה מדובר. תוס' רי"ד והש"ג מחלקים לענין זה בין אם המשלח נתן כסף לשליח לבין אם נתן לו שטר קידושין. ואלו דברי השלטי גיבורים (לרי"ף קידושין טז ע"ב סוף אות א):

היה השליח מקדשה בשטר וחלה השליח או שנאנס - יכול השליח למנות שליח אחר תחתיו, ומוסר לו שטר קדושין שמסר לו המקדש. אבל אם היה מקדש בכסף - אין השליח יכול למנות שליח אחר. שהרי לא נמסר לו אלא שליחות דברים, שיכול לקדשה בכל כסף שירצה, והדברים אינן נמסרים לשליח. אבל השטר נמסר משליח לשליח. שהרי אינו יכול לקדשה אלא בשטר זה שנכתב מדעת המקדש בשם המקדש ובשם המתקדשת...⁹.

ולדעתו, שליחות לקדש בכסף או בטבעת, שניתן להחליפם באחרים - היא "מילי" ואין שליח עושה בה שליח.

בלשון אחרת מופיעים הדברים בתוס' רי"ד (קידושין מא ע"א ד"ה אשכחן):
...אבל לא שהשליח יעשה שליח, משום ד"מילי" נינהו שאמר לו צא וקדש לי אשה. ואפילו אם מסר לו שום חפץ - לא דמי לגט. שהגט הוא דבר המגרש. שאם נאבד הגט אין כח לשליח לגרשה. אבל חפץ הקידושין שמסר לו - אם נאבד יוכל לקדשה לו משלו. נמצא שעיקר השליחות "מילי" הוי, והלכך לא מימסרין לשליח¹⁰.

הרמ"א¹¹ מוסיף בדעת הש"ג¹² שאם נתן לו טבעת מטויימת לקידושין ואינו יכול לקדש אלא בה - דינה כשטר, ואינה "מילי".

מדברי תוס' רי"ד והש"ג למדנו הגדרה יסודית של "מילי": לדעה זו כל דבר שכוח הפעולה שלו תלוי רק בחפץ שניתן לשליח - לא הוי "מילי". אבל דבר שכוח הפעולה שלו נמסר לידי האדם שנשלח לבצעו - הוי "מילי". מטעם זה, כסף קידושין הוא "מילי", שכן שהשליח יכול לקדש את האשה גם בכסף אחר שיקח בעצמו. אבל נתינת שטר קידושין או כסף שהשליח לא יכול להחליפו באחר - אינה מוגדרת כ"מילי".

4. מחלוקת רש"י והרמב"ם בגיטין

הקצות (סי' רמד ס"ק ג) נוטה אף הוא להגדרה זו, המבחינה בין כוח פעולה שכולו ניתן לאדם לבין כוח פעולה הגנוז בחפץ מטויים. הוא מסביר לפיה את מחלוקת רש"י

9. מובא בב"ש (אה"ע סי' לה ס"ק טו).

10. מובא בקצות"ח (סי' רמד ס"ק ג).

11. דרכי משה (אה"ע סי' לה אות י).

12. דברי הרמ"א הוא נקרא בשם "הגהות אלפסי".

והרמב"ם בדין שליח כתיבה הממנה שליח הולכה בגט. וכך נאמר בגמרא (גיטין סג ע"ב):

בעא מיניה רבא מרב נחמן: כתבו (גט לאשתי) ותנו לשליח (שימסור לה), מהו? ... תיקו.

רש"י (ר"ה כתבו ותנו לשליח) מפרש את שאלת הגמרא ואומר: לשליח – לשליח שלי שמיניתי. וכן עשו ואבד בדרך. מי אמרינן, עשו כל שליחותם ונסתלקו?

לפי פירוש זה, אין בעיה של "שליח עושה שליח" בשאלה שנידונה בסוגיא זו. הגמרא דנה רק בשאלה אחרת, והיא: אם לאחר אובדן הגט אפשר לכתוב גט חדש מכוח המינוי שניתן לכתובת הגט הראשון. ומכאן מדייק הקצות, שאם הבעל לא היה ממנה את השליח בעצמו¹³ – הגירושין לא היו חלים, משום ש"מילי" לא מימטרין לשליח". יש להעיר שהדברים אינם עומדים בסתירה למה שכתבנו לעיל (סעי' 1) בדעת רש"י, שאין בעיה של "מילי" כאשר ניתן חפץ ביד השליח. וזאת משום שכאן עדיין לא היה גט בעולם בשעת מינוי השליחות.

הרמב"ם (גירושין פ"ב ה"ט) מפרש את הסוגיא (גיטין שם) בדרך אחרת, ואומר: אמר להם הבעל: כתבו וחתמו ותנו לשליח להוליך לה, וכתבו וחתמו ונתנו לשליח, ונמצא הגט בטל או פסול – אין כותבין אחר עד שימלכו בבעל. שהרי לא עשה אותן שלוחין לגירושין, ושמה לא רצה אלא שיכתבו ויתנו לשליח בלבד ולא ישאר להם בו מעשה אחר... ולדעתו הבעיה של רבא ב"כתבו ותנו לשליח" היא רק מצד הבעל, שלא ידוע אם הוא מסכים לכתובה של גט נוסף. אך אין שום בעיה מטעם "מילי" בכך ששליח הכתיבה ימנה שליח הולכה ויתן לו את הגט. וכן פסק הרמב"ם להלכה (פ"ט הל' לא): אמר לשנים, כתבו וחתמו ותנו... לשליח שיוליך לה – אחד מהן כותב ושניהם חותמין ונותנים לשליח.

הרמב"ם מעמיד את בעיית הגמרא בנמצא הגט בטל או פסול מעיקרו. ומכאן מדייק הקצות ששליח כתיבה שאיבד את הגט לא יכול לכתוב אחר במקומו. יוצא מכאן, שאם הגט אכן נכתב בדין – נמצא שכל כוח הגירושין שניתן לשליח הכתיבה גנוז בגט זה, ולכן, לאחר ביצוע השליחות, לא נשאר דבר בידי של השליח. לפי הגדרת תוס' רי"ד והש"ג, הסוברים שאם כל כח הפעולה גנוז בחפץ אין הדבר מוגדר כ"מילי" – השליחות לכתובה הגט אינה "מילי". מתוך ההלכה ברמב"ם משמע שאף

13. לענין אומר "אימרו" בכה"ג, ראה לקמן (פרק ב), שם כתבנו שבכתיבת הגט אין שליח עושה שליח אף באומר "אימרו". מחלוקת הראשונים שם היא רק בפרטי ההלכה, אם הפסול הוא מדרבנן או מדאורייתא, ובדין "אימרו לפלוני".

הוא סובר כמותם, ולכן מובן מדוע כתב ששליח הכתיבה יכול למנות בעצמו את שליח ההולכה, ואין בכך משום "מילי" לא מימסרן לשליח¹⁴.

רש"י, לעומת זאת, מפרש את בעיית הגמרא במקרה ששליח ההולכה איבד את הגט. הבעיא עלתה בתיקו במקרה זה, כאשר שליח הכתיבה כבר עשה את כל שליחותו. אך אם שליח הכתיבה אמנם כתב את הגט ועדיין לא מסר אותו לשליח – אין ספק שהוא רשאי לכתוב גט חדש. וקל וחומר אם הגט שנכתב היה פסול מעיקרו. מדברי רש"י למדנו, שבאופן עקרוני יכול שליח הכתיבה לכתוב כמה גיטין שירצה. ומכאן יוצא, שגם לאחר כתיבת הגט נשאר כוח הגירושין ביד שליח הכתיבה. לפי הגדרת התור"ד והש"ג, מצב זה הוא "מילי". ומסביר הקצות, שלכן העמיד רש"י את בעיית הגמרא במקרה שהבעל עצמו מינה את שליח ההולכה, שכן רק אז אין בעיה של "מילי" לפי הגדרה זו.

לדעת הקצות, נוקטים שניהם, רש"י והרמב"ם – כדעת התור"ד והש"ג בהגדרת "מילי", ולדעתם יש להבחין בין כוח פעולה שנמסר כולו ליד השליח לבין כוח פעולה הגנוז בחפץ. לא נחלקו רש"י והרמב"ם אלא בפירושה של הסוגיא ובמסקנות הנובעות ממנה לנושאים אחרים.

5. "מילי" בתרו"מ לפי הקצות

כאמור, הגדרתו של הקצות בדעת: רש"י, הרמב"ם, התור"ד והש"ג – היא, שכדי שהשליחות לא תהיה "מילי", צריך לתת חפץ שכוח הפעולה יהיה גנוז בו (ולא באדם). לפי הגדרה זו יש לעיין בדינה של הפרשת תרו"מ:

מחד גיסא, הפרשת תרו"מ היא חיוב המוטל על החפצא, ואין פעולת המפריש אלא להוציא מן הכוח אל הפועל את מה שגנוז באותם הפירות. לפי מהלך מחשבה זה, הפרשת תרו"מ אינה נחשבת כ"מילי".

מאידך גיסא, האדם הוא העושה בעצמו את פעולת ההפרשה, מבלי שהוא נעזר בחפץ כלשהו בו גנוז כוח ההפרשה. בכך שונה הפרשת תרו"מ מנתינת גט או טבעת קידושין. מה שהשליח מקבל מן המשלח הוא רק פירות החייבים בתרו"מ ולא פירות שבאמצעותם מבצעים את פעולת ההפרשה. לפיכך תיחשב שליחות זו כ"מילי".

ספק זה יכול להאמר בשליח שנתמנה להפריש תרו"מ מפירות הנמצאים עתה ביד המשלח. אך אם המינוי הוא לפירות שעדיין אינם בעולם, כאשר הוא מועיל

14. הקצות שם מביא מחלוקת אחרונים בשאלה זו: לדעת מהר"ם גלאנטי יכול שליח הכתיבה למנות שליח להולכה. ואילו בעל "גט פשוט" נוטה לומר שאין שליח הכתיבה יכול למנות שליח להולכה, משום "מילי" לא מימסרן לשליח.

מטעם זה שביד המשלח לקנות פירות כאלה בשוק¹⁵ – ברור הוא שאותה הפרשה נחשבת ל"מילי", ובוזה אין שליח עושה שליח. וכן יש לומר בפירות שעדיין לא נגמר חיובם בתרו"מ, כגון: שעדיין לא נתלשו. פירות שלא נתלשו, מכיון שנדרש מעשה שיגמור את חיובם ויאפשר להפריש מהם תרו"מ – ודאי שהשליחות להפרשתם היא "מילי" לפי הגדרה זו, כמו כתיבת גט. יוצא א"כ, לדעה זו, ששליח שנתמנה להפריש תרו"מ מפירות בשעה שהם מחוברים – לא יכול למנות שליח אחר במקומו.

6. הגדרת "מילי" לדעת הקדוש מרדו"ש

ככיוון שונה במקצת הולך הקדוש מרדו"ש (מובא בהגמ"ר קידושין פרק ב סי' תקה). לדעתו, קידושין נחשבים כ"מילי". הדברים אמורים במקרה שיש חפץ (כסף או שטר) ביד השליח. טעם הדבר: מפני שאין לשליחות כח בלעדי לפעול, וחלות הקידושין תלויה בהסכמת האשה. לכן, אין שליח עושה שליח בקידושין כלל. וכך נכתב שם בהגמ"ר:

פסק הקדוש מרדו"ש, דהעושה שליח לקדש אשה ומסר לו הטבעת לקדש, אפילו איתניס בדרך – אינו יכול לעשות שליח אחר, משום ד"מילי" נינהו, ו"מילי לא מימסרן לשליח". ואע"ג דגבי גט קי"ל "שליח עושה שליח", ולא הוי "מילי" משום מסירת הגט, הכא נמי הא איכא מסירת הטבעת – לא דמי. דגבי גט, אשה מתגרשת בעל כרחה, ומיד כשיגיע הגט ליד שליח הרי היא כאילו מגורשת. הלכך לא הוי "מילי". שהרי השליח יכול לגרשה בעל כרחה, דיד השליח כיד הבעל. אבל שליח של קידושין, אם לא תאבה האשה אינה מתקדשת. הלכך הו"ל "מילי". ועיין [גיטין] פרק התקבל.

מדברי הקדוש מרדו"ש עולה שכל דבר שאין לשליח בו כוח בלעדי – מוגדר כ"מילי". אך נראה שאין זו כל ההגדרה לדעתו. מסתבר שגם הוא מודה לדברי הגמרא בגיטין (סו ע"ב) ששליחות לכתובת הגט היא "מילי". הדברים אמורים שם למרות שזוהי שליחות בלעדית ובלתי תלויה. הכרח א"כ לומר שדברי הקדוש מרדו"ש אמורים דוקא במקרה שניתן חפץ ביד השליח. ניתן גם לדייק זאת בדבריו, שכן כתב בטעם הדין ששליח הולכה בגט עושה שליח אחר: "משום מסירת הגט". ומכוח זה השווה לקידושין בנימוק: "הא איכא מסירת טבעת". א"כ י"ל שדעת הקדוש מרדו"ש היא, בעיקרון, כדעת רש"י והריב"ש (לעיל סעי' 1) ש"מילי" הוא כל מקרה שבו אין מסירת חפץ ליד השליח¹⁶. ועל כך הוסיף עוד תנאי, והוא, שעל השליחות להיות בלעדית ובלתי תלויה.

15. ראה מאמרנו: "מינוי שליח להפרשה בדבר שלא בא לעולם" (פרק ב סעי' 2).

16. בשו"ת בנימין זאב (סי' לד) נוקט ג"כ כדעת הקדוש מרדו"ש. אך הוא מצרף לכך את סברת

לפי הגדרתו של הקדוש מרדו"ש, שדין "מילי" תלוי גם בבלעדיות של השליחות, מובן מדוע שליחות לקידושין היא "מילי". זאת מפני שהביצוע אינו תלוי רק בשליח אלא גם בהסכמתה של האשה. ומתוך כך כתב הקצות¹⁷ בדעתו, שגם שליחות לתת מתנה היא "מילי", מפני שהדבר אינו תלוי בלעדית בשליח, והמקבל יכול לטרב לקבל את המתנה.

העמק יהושע¹⁸ והמהרש"ם¹⁹ מביאים ראייה לדברי הקדוש מרדו"ש מן הירושלמי בגיטין (פ"ג ה"ה):

אף בקידושין כן? (גירסת קה"ע: ובקידושין אינו כן). מזה בין גיטין מה בין קידושין? – ביד כל אדם מצוי לגרש. לא ביד כל אדם מצוי לקדש²⁰.
וכן פירש בקרבן העדה (שם), שלדעת הירושלמי אין שליח עושה שליח בקידושין אשה. ואילו לפי הפנ"מ שם, דברי הירושלמי הם בעיא דלא איפשיטא.

המחבר בשו"ע (אה"ע סי' לו סעי' ה) מביא את דעת הקדוש מרדו"ש, שאין שליח עושה שליח בקידושין:

יש מי שאומר דשליח דקדושין אינו יכול למנות שליח, ד"מילי" נינהו ולא מימסרין לשליח²¹.

ואילו הרמ"א (סי' לה סעי' ו בהג"ה), לעומת זאת, מביא להלכה את דעת הקדוש מרדו"ש ואת דעת תוס' רי"ד והש"ג (לעיל סעי' 4) – ללא הכרעה ביניהן. מזה יהיה הדין בשליחות להפרשת תרו"מ לפי הגדרת הקדוש מרדו"ש? לדעתו, כל שליחות שיש בה נתינת חפץ ויכולת עשייה בלעדית – אינה "מילי". תנאי זה מתקיים בתרומות ומעשרות בכל מקרה שבו הפירות היו בעולם וברשות המשלח בשעת מינוי השליח הראשון. זאת משום שהמפריש יכול לבצע את ההפרשה ללא

המרדכי, ששליחות לכתובת הגט היא "מילי" משום שאינה "גמר דבר". עם זאת הוא דן בשאלה זו מנקודת המבט של מסירת חפץ. וצ"ע בשיטתו.

17. סי' רמד ס"ק ב. אך הנתיבות (שם ביאורים ס"ק א) וערוה"ש (אה"ע סי' לה סעי' ג) אומרים שמתנה בעין אינה "מילי". ואין בעיה כזאת אלא בשליחות לכתובה של שטר מתנה. לענין זה עי' גיטין (בט ע"א); ר"ף (דף לג ע"ב); רמב"ם (זכיה ומתנה פ"ד ה"י); טור ושו"ע (ח"מ סי' רמד).

18. סי' בא (ד"ה ואין להקשות). וכן העירו במראה הפנים ובשיירי קרבן (לירושלמי גיטין פ"ג ה"ה ופ"ד ה"א).

19. ח"ב סי' רב.

20. ובדומה לכך נאמר שם בפ"ד ה"א.

21. דעת הקדוש מרדו"ש מובאת בב"י (סוף סי' לה). וכך מסבירים החלקת מחוקק (ס"ק ז) ובאר הגולה (ס"ק ט) שדברי מרן בשליח קידושין הם אליבא דהקדוש מרדו"ש. אך בבית שמואל (ס"ק ד) כתב שדברי מרן בקידושין אומרים רק בשליח קבלה של האשה. ואילו בשליח הולכה נוקט מרן כדעת התור"ד והשי"ג שהדין תלוי בשאלה אם מסר לו שטר או כסף.

תלות בגורם נוסף מלבדו. ולכן נראה שלדעה זו שליח עושה שליח בתרו"מ בכל מקרה שבו הבעלים מסכימים לכך.

7. "מילי" לדעת המרדכי

המרדכי (גיטין פרק ו' סי' תכ) חולק על כל הראשונים שהבאנו לעיל, הסוברים שהגדרת "מילי" תלויה בראש ובראשונה בנתינת חפץ. המרדכי מתייחס בדבריו לשליח העושה שליח בקידושין, ואומר שדבר זה לא נחשב ל"מילי". דבריו אמורים הן בשליחות לנתינת קידושין, בכסף או בשטר, והן בשליחות לקבלת קידושין. וכך הוא כותב:

הקשה הר"ב ז"ל פ"ב דקדושין בספר החכמה: והא אמרינן "ושילח, ושילחה – מלמד שהשליח עושה שליח", ואין זה כי אם "מילי". והיכי משוה שליח?

ויש מפרשים, דקבלת גירושין הגט או קדושין הוי מעשה גמור. וממורי הכהן קבלת: כל היכא שאין הדבר נגמר עפ"י השליח – חשיב "מילי" ולא מימסר לשליח, אבל קבלת הגט זהו גמר דבר. אבל הכתיבה שאמר לעדים חשיב "מילי", משום דאין הדבר נגמר עד נתינת הגט. ואע"ג דהם שלוחים על הכל, מ"מ שליחות הכתיבה "מילי" ניהו. לדעה זו, כל מינוי שליחות על גמר המעשה אינו נחשב ל"מילי". אך מינוי שליחות על שלבים שלפני כן, כאשר השליח לא מקבל מיד את כוח הביצוע – אכן מוגדר כ"מילי". לדעתו, שליח עושה שליח אם קיבל לידיו את כוח הביצוע בשלמותו. הדברים אמורים לא רק בשקיבל חפץ לידיו, כגון: גט או שטר קידושין, אלא גם כשנשלח לקדש אשה בכסף או לקבל גט. ולפיכך הוא כותב שאין בעיה של "מילי" בשליחות לקבלת הגט, ומי שנתמנה לשליח קבלה יכול לעשות שליח אחר במקומו. וכן כתבו עוד ראשונים לענין קבלת הגט, שהשליח יכול לעשות שליח אחר במקומו²².

דעה זו, המקילה בשליח העושה שליח בקבלת הגט, לא הובאה להלכה ע"י המחבר בשו"ע²³. שם מובאת להלכה דעת הראשונים האחרים²⁴, הסוברים שקבלת

22. טור (אה"ע סי' קמא דף נא) בשם גאון; רשב"א (קידושין מא ע"א ד"ה ושלח, גיטין סו ע"א ד"ה ר' יוסי); ריטב"א (קידושין שם ד"ה שליחות); מאירי (גיטין כט ע"א ד"ה הזכר, קידושין מא ע"א ד"ה כשם); בעל העיטור (אות ש"ן, מובא בטור אה"ע סי' קמא דף נא ע"ב, ועי' ב"י שם). וכן פסק המהרש"ל (יש"ש קידושין פרק ב' סי' א). ועי' בדברי הרמב"ן ועוד ראשונים בסוגיא בקידושין (מא ע"א) ובידורי השיטות (שם); ערוה"ש (אה"ע סי' קמא סעי' קיז).

23. אה"ע (סי' קמא סעי' מג). ועי' יש"ש (קידושין פרק ב' סי' א) שפסק במרדכי. ועי' ערוה"ש (אה"ע סי' קב סעי' מה, סי' קמא סעי' קיז), שנוטה לדעה זו, אך הכריע לחומרא מספק.

24. ר"י אלברצלוני (מובא ברשב"א קידושין מא ע"א ד"ה מלמד); רמ"ה (מובא בטור אה"ע סי' קמא

הגט היא "מילי", דלא מימסרן לשליח. ואילו מדברי הרמ"א²⁵, שמביא את דברי המרדכי, משמע שהוא מפרש אותם עפ"י דעת הש"ג והתור"ד.

מה יהיה הדין בתרומות ומעשרות לדעה זו²⁶? נראה שהדבר תלוי בשאלה, מהו "גמר מעשה" בתרו"מ. האם עצם ההפרשה של כל מתנה היא "גמר המעשה" או רק פעולה אחרונה, המתירה את הפירות באכילה, כולם או חלקם – היא גמר מעשה? לענין זה יתכן שיהיה הבדל בין שני מצבים: הפרשה של תרומה גדולה – מתירה את תרומה עצמה באכילה לכהנים. וכן ההפרשה של תרומת מעשר ומעשר שני ועני – מתירה באכילה הן את המתנה עצמה (עפ"י תנאיה) והן את השיריים. הפרשה כזאת היא בודאי "גמר מעשה". הפרשת מעשר ראשון, לעומת זאת – אינה מתירה דבר באכילה: לא את המעשר עצמו (שהוא טבול לתרומת מעשר) ולא את השיריים (שהם טבולים למעשר שני), ומסתבר א"כ שאין להגדיר אותה כ"גמר מעשה". לכן נראה שאף אם הבעלים מינו שליח להפריש את כל התרומות והמעשרות עד תום – השליח אינו יכול לעשות שליח אחר. שכן המינוי להפרשת המעשר השני ותרומת המעשר בא לפני שאותן ההפרשות ראויות לביצוע. וכן מסתבר שאף תלישת הפירות וגמר חיובם בתרו"מ מעכבים. והראיה, שגם אם השליח קיבל מינוי לכתוב את הגט וגם לתת אותו – אין שליחות זו אלא "מילי" כל זמן שהגט לא נכתב.

8. סיכום שיטות הראשונים בהגדרת "מילי"

ישנה מחלוקת עקרונית בין הראשונים, אם הגדרת "מילי" תלויה בנתינת חפץ או שהיא הגדרה עצמאית:

לרוב הדעות, דין "מילי" תלוי בנתינת חפץ לידי השליח, אך נחלקו הראשונים בפרטי ההלכה:

לדעת רש"י, הריב"ש והשיטה לא נודע למי (בתירוצו הראשון) כל שליחות שיש בה נתינת חפץ – אינה "מילי"²⁷.

דף נא ע"ב; תוס' רי"ד (קידושין מא ע"ב ד"ה אשכחן); ר"ן (לר"ף גיטין לג ע"א דה והקשה) בשם הרמב"ן (ועי' רמב"ן קידושין מא ע"א ד"ה ושלח, שם כתב בפירושו ששליח האשה עושה שליח. רצ"ע).

25. אה"ע סי' קמא (סעי' ו בהג"ה).

26. עי' ערוה"ש (אה"ע סי' קמא סעי' קי). שהביא ראיה לדעה זו מתרומה, ונקט כדבר פשוט שתרומה אינה "מילי" למרות שלא נתן לו את הפירות ביד.

27. ראה לעיל (סעי' 1-2).

לדעת התוריד והש"ג, שליחות שיש בה נתינת חפץ אינה "מילי", רק אם כוח הפעולה אכן גנח באותו חפץ. אבל אם כוח הפעולה נמסר לאדם ואינו מותנה בחפץ – שליחות זו היא "מילי"²⁸. וכן כתב הקצות בדעת רש"י והרמב"ם²⁹.

ולדעת הקדוש מרדו"ש, אין דין "מילי" בשליחות שיש בה נתינת חפץ, רק אם כוח הפעולה שנמסר לשליח הוא בלעדי ובלתי תלוי בהסכמה של אדם נוסף³⁰.

לדעת כל הראשונים הללו אין שליח קבלה עושה שליח. וכן דעת הרמב"ן (המובאת בר"ן), ר"י אלברצלוני והרמ"ה³¹. אך לא ברור מהי דעתם בהגדרה של "מילי".

לדעת ראשונים אחרים אין קשר בין המושג "מילי" לבין נתינת חפץ. ולדעתם ההגדרה תלויה רק בתוכנה של השליחות. מסיבה זו כתבו: הטור בשם תשובת הגאונים, הרמב"ן, הרשב"א, הריטב"א, המאירי ובעל העיטור – ששליח קבלה, בגיטין או בקידושין – יכול לעשות שליח³², אך הם לא ביארו מהי הגדרת "מילי" לדעתם. ולדעת המרדכי, כל שליחות שהיא על גמר מעשה – אינה מוגדרת כ"מילי"³³.

איך נפסק להלכה בשו"ע? בשו"ע אין הגדרה כללית למושג "מילי". דעתו יכולה להתברר רק מתוך מה שפסק בשאלות שונות: בדין קבלת הגט³³ פסק השו"ע בפירוש שאין שליח עושה שליח, ובכך דחה מההלכה את דעת המרדכי ואותם ראשונים הסוברים שהגדרת "מילי" אינה תלויה בנתינת חפץ. בהלכות קידושין³⁰ מביא השו"ע את דעת הקדוש מרדו"ש בשם "יש מי שאומר" מבלי להביא דעה חולקת. מתוך הדברים לא ברור אם הביא את הדעה הזאת מעיקר הדין או משום שחשש לה לחומרא. הרמ"א³⁰ מביא ללא הכרעה את דעת הקדוש מרדו"ש ואת דעת התוס' רי"ד והש"ג. וכאשר הוא מביא את דעת המרדכי, הוא מפרש אותה עפ"י הגדרת התוס' רי"ד והש"ג.

מן האמור יוצא באופן ברור שהגדרת "מילי" תלויה להלכה בנתינת חפץ. אך לזה מצטרף תנאי נוסף. בפסק ההלכה יש להסתפק אם תנאי נוסף זה הוא הנחת כוח הפעולה בחפץ או הבלעדיות של השליח.

28. ראה לעיל (סעי' 3).

29. ראה לעיל (סעי' 4).

30. ראה לעיל (סעי' 6).

31. ראה לעיל (סעי' 7 והע' 24).

32. ראה לעיל (הע' 22).

33. ראה לעיל (סעי' 7).

9. שיטות הפוסקים בתרומות ומעשרות

מתוך כך ניתן לעמוד על שיטות הפוסקים לענין שליח העושה שליח בתרומות ומעשרות, במקרה שהבעלים אינם מקפידים על כך³⁴:
 לדעת מהר"ח אור זרוע³⁵ – אין שליח עושה שליח כלל בתרו"מ, מפני שהפרשת השליח השני אינה מדעת בעל הבית.
 לדעת השיטה לא נודע למי³⁶ שליח עושה שליח בתרו"מ, מפני שלדעתו (בתירוץ הראשון) הגדרת "מילי" תלויה רק בעצם העובדה שיש כאן נתינת חפץ ליד השליח. וכך יוצא מדברי רש"י והריב"ש³⁷. הדבר רק מותנה בכך שהפירות נמצאים ברשות המשלח בשעת המינוי.
 גם מדברי הקדוש מרדו"ש³⁸, הסובר שהשליחות צריכה להיות בלעדית, יוצא ששליח עושה שליח בתרו"מ אם הפירות נמצאים ברשותו של המשלח, שכן אז אין אדם נוסף שחלות ההפרשה תלויה בו.
 וכן מסתבר לומר בדעת המרדכי³⁹, הסובר שדין "מילי" תלוי בשליחות על "גמר הדבר", ששליח יכול לעשות שליח להפרשת רוב התרומות והמעשרות. אך נראה שיש להחמיר בהפרשת מעשר ראשון, שכן היא אינה מתירה שום דבר באכילה וקשה להגדיר אותה כ"גמר מעשה".
 לעומת זאת, מדברי תוס' רי"ד והש"ג⁴⁰, וכן לפי הבנת הקצות בדעת רש"י והרמב"ם⁴¹, שלדעתם צריך כוח הפעולה להיות גנוז בחפץ – יש להסתפק בנקודה אחרת בדין של ההפרשות, והיא דוקא במקרה בו הפירות תלושים וחייבים בתרו"מ. הבעיה היא שלא ברור אם ניתן לומר שכוח ההפרשה גנוז באותם פירות או שהוא מסור בידי השליח. אך אם הפירות עדיין לא נתלשו ולא נתחייבו בתרו"מ בשעת המינוי – ברור הוא שהשליחות תוגדר כ"מילי" לדעה זו, ושליח כזה אינו יכול לעשות שליח אחר במקומו.

34. ראה לעיל במבוא (סעי' 2).

35. ראה לעיל במבוא (סעי' 4).

36. ראה לעיל (סעי' 2). הנימוק שהבאנו אמור רק לפי התירוץ הראשון שלו.

37. ראה לעיל (סעי' 1).

38. ראה לעיל (סעי' 6).

39. ראה לעיל (סעי' 7). וצ"ע מה תהיה דעת שאר הראשונים המקילים בשליח קבלה העושה שליח, שלא הסבירו כיצד הם מגדירים את המושג "מילי".

40. ראה לעיל (סעי' 3).

41. ראה לעיל (סעי' 5-4).

גם האחרונים נחלקו בשאלה זו, של שליח העושה שליח להפרשת תרו"מ: לדעת ה"בית מאיר"⁴², החלת לחם⁴³ והבאר יצחק⁴⁴ אין שליח עושה שליח בתרו"מ⁴⁵. והגרצ"פ פראנק⁴⁶ מסתפק בשאלה זו. לדעת הישועות מלכו⁴⁷ שליח עושה שליח בתרו"מ⁴⁸. וכן כתב הלבוש⁴⁹ לענין חלה. והגר"א שפירא הורה לנו ששליח עושה שליח לתרו"מ, מפני שהשליחות היא על חפץ מוגדר, כדעת רש"י והריב"ש.

האחרונים שהזכרנו לא ביארו את דבריהם ולא כתבו באיזה מקרה דברו: אם הדברים אמורים בפירות הנמצאים בעולם, בפירות שנתלשו, או דוקא בפירות שנגמרה מלאכתם. לכן קשה מאד להסיק מסקנות מעשיות מדבריהם. לענ"ד נראה, שכאשר מדובר בפירות הנמצאים בעולם וברשות המשלח – ניתן בהחלט לסמוך על מה שעולה מדבריהם של רוב הראשונים, ולומר שהשליח עושה שליח להפרשה.

42. אה"ע ס' קכ סעי' ד (מובא בהר צבי או"ח ח"ב סי' ג ובמעדני"א תרומות פ"ד ה"א אות ג).
43. סי' זו ס"ק טו).
44. יו"ד סי' כח (ענף ו).
45. עי' שו"ת חת"ם סופר (או"ח סי' קעו בסופו), ומדבריו משמע שאין שליח עושה שליח בתרו"מ, אך הדברים אינם מוכרחים.
46. כרם ציון (פרק יט, גאון צבי ס"ק ט אות א); שו"ת הר צבי (זרעים ח"א סי' נג ס"ק א ד"ה עוד, או"ח ח"ב סי' ג עמ' טו). הגרצ"פ פראנק תולה את השאלה הזאת בדין אשה הזמנה שליח להפריש מתבואתו של בעלה. וראה לקמן (הע' 47). מתוך הדין משמע שהגרצ"פ נוטה לומר שאין שליח עושה שליח בתרו"מ.
47. קרית ארבע (תרומות פ"ד ה"א). הוא מביא לכך ראייה ממה שנאמר בגמרא ביבמות פו ע"א, שאשה נשואה יכולה לעשות שליח להפרשה מתבואה של בעלה. וראה לקמן (הע' 51).
- האחרונים דוחים ראייה זו ואומרים שאשה מפרישה מדין בעלים ולא מדין שליח, ולכן אין מניעה בכך שהיא עושה שליח. עי': חלת לחם (סי' ז ס"ק טו), שו"ת באר יצחק (יו"ד סי' כח ענף ו); שו"ת הר צבי (או"ח ח"ב סי' ג); מעדני"א (תרומות פ"ד ה"ב). ועי' אחיעזר (סי' לו אות ה). לענין זה ראה בהרחבה במאמרנו: הפרשה מכוח שליטה בנכסים (פרק א סעי' 4).
48. ה"מערכות חיים" (שליחות סי' ט אות ז-ח) מבחין בעיקרון בין שני סוגים של שליחות: שליחות שתפקידה ליחס את המעשה אל המשלח (כגון: קבלת גט, כתיבת גט, קיום מצוות וכדו') – יש בה שאלה של "מילי". אבל שליחות בה עובר כל כוח הפעולה מן המשלח אל השליח (כגון: קניינים, קבלת קידושין, הפרשת תרו"מ וכדו') – אין בה כל שאלה של "מילי". ולכן הוא מסיק שבתרו"מ שליח עושה שליח.
49. יו"ד סי' שכב (ס"ק ג), סי' שלא (סעי' לה, מובא בהמעשר והתרומה פרק ד, מ"מ ס"ק לב, ובמעדני"א תרומות פ"ד ה"א אות ג). אך מן הציטוט משמע שאינו מועיל אלא בכה"ג שאומר "אימרו".

מאיך גיסא, כתבו מהר"י אסאד⁵⁰, הישועות מלכו⁵¹ והאחיעזר⁵², שמכיון שהתורה הגדירה את הפרשת התרומות והמעשרות כ"מעשה" – אין זה בכלל "מילי", ושליח עושה בהם שליח⁵³. ומדבריהם משמע שאין הגבלה לדין זה.

10. דעת הגרש"ז אויערבך

הגרש"ז אויערבך זצ"ל, במשנתו הראשונה (קונטרס "לאפרושי מאיסורא" סי' ו אות ב) – נקט ששליחות בתרומ"מ היא "מילי", ולכן אין שליח עושה שליח. הוא הביא ראייה לדבריו מדברי הסמ"ג. הסמ"ג⁵⁴ כותב ששותף, אף שהוא יכול לעשר על דעת עצמו את הפירות המשותפים, אינו יכול למנות שליח על כך. וכך פוסק הרמ"א להלכה⁵⁵. בטעם הדבר אומרים בעל "מלוא העומר"⁵⁶ והלבוש⁵⁷ עפ"י הסברו של הש"ך⁵⁸, ששותף מפריש את הפירות המשותפים מטעם שליחות. וא"כ,

50. שו"ת יהודה יעלה (ח"א או"ח סי' קכא, וראה לעיל במבוא, הע' 4).
51. אה"ע סי' פה (ד"ה ולבאוריה).
52. סי' לו (אות ה). האחיעזר כותב שם שהפרשת התרומה היא בעיקרה ע"י מעשה. ואילו הדיבור אינו אלא פרשנות למעשה.
53. לענ"ד, כל מהלך המחשבה הזה של האחרונים – תמוה. הגדרת "מילי" אינה קשורה לסוג הפעולה שהשליח צריך לבצע, ומתוך כך אין מקום להבדל שבין דיבור ומחשבה לבין מעשה. הגדרת "מילי" קשורה לתוכן של השליחות ולשאלה מה נמסר לידי השליח. ראייה לכך היא כתיבת הגט. אין ספק שזהו "מעשה". אעפ"כ, מסיבות שונות הדבר מוגדר כ"מילי", ובעיקר מפני שהשליח לא קיבל כלום לידיו. גם מסירת כסף קידושין היא מעשה גמור, ואעפ"כ יש פוסקים המגדירים אותה כ"מילי".
- הערה מעניינת יש בדברי המהרי"ט (ח"א סי' קכו ד"ה תו) והחת"ם סופר (יו"ד סי' שכא). הם משוים משוה בין מינוי שליח להקדשת חפץ ולגדירת נדר לבין מינוי שליח להפרשת תרומ"מ. לדעתם, אי אפשר למנות שליח להקדיש ולגדור, מפני שהקדש ונדר הם "מילי", בעוד שתרומה היא מעשה גמור. המחנה אפרים (שלוחין סי' ז) כתב שאין לדברים אלו כל שייכות לסוגיית "שליח עושה שליח", מפני שהם עוסקים במינוי השליח הראשון. לענ"ד זה ודאי שתרומ"מ הם מעשה. אבל אין הדברים נוגעים לענין שליח העושה שליח, שכן פעולת המינוי של השליח השני היא דיבור ולא מעשה. ועל כך יש לדון אם שליחות זו היא בגדר "מילי". ועי' שו"ת נודע ביהודה (תנינא יו"ד סי' קמז ד"ה אלא); ח"י רעק"א (גיטין לג ע"א ד"ה ודע); מעדנ"א (תרומות פ"ד ה"א אות ג).
- ולפי סברת המהרי"ט ושאר הפוסקים שדנו במינוי שליח לתרומ"מ ולהקדש מנקודת המבט של "מילי", והכריעו שניתן למנות שליח ראשון לתרומ"מ מפני ש"רחמנא קרייה מעשה". ומכאן שהגדרת "מילי" תלויה גם בזה. ואולי סברת המהרי"ט היא לאחר שניתן חפץ. אך לפי"ז צ"ע איך השוו כאן כדבר פשוט לנדר, שבועה וכדו'. רצ"ע.
54. עשין סוף מצוה קמא. וראה מאמרנו: "הפרשה מכוח שליטה בנכסים" (פרק א סעי' 2).
55. יו"ד שכח סי' שכח (סעי' ג בהג"ה).
56. מובא ע"י הגרש"ז (שם).
57. יו"ד סי' שכח סעי' ג, סי' שלא סעי' לה...** (מובא במעדנ"א תרומות פ"ד ה"א אות ג).
58. יו"ד (סי' שלא ס"ק סח). וראה מאמרנו "מינוי שליח להפרשה בדבר שלא בא לעולם" (פרק א סעי' 3).

כאשר הוא ממנה שליח להפרשה, הרי זה בכלל שליח עושה שליח. וקיי"ל ד"מילי" לא מימסרין לשליח".

ה"ישועות מלכו"⁵⁹ דוחה את הראיה מן הסמ"ג, ומסביר שמה ששותף אינו יכול למנות שליח, זה בגלל קפידתו של השותף השני, שייטכן שאינו מסכים לכך שאם זר יטפל ברכושו הפרטי.

הגרשז"א עצמו, במעדני ארץ על הלכות תרומות (פ"ד ה"א אות ג ד"ה יש) חוזר בו ממה שכתב בקונטרס "לאפרושי מאיסורא". מסקנתו שם היא ששליח עושה שליח בתרו"מ. את הראיה שהביא משותף הוא דוחה עפ"י סברת ה"ישועות מלכו". הגרשז"א מסביר שם, שתרומה איננה "מילי", מפני שהמשלח מסר לשליח את כל כוח ההפרשה באופן בלעדי, כאשר שום דבר אינו מעכב בעד השליח מלבצע את השליחות. הסבר זה הוא עפ"י הגדרת הקדוש מדרו"ש. אך לאור מה שכתבנו לעיל⁶⁰ צריך לומר שדברים אלו אמורים דוקא במקרה בו הפירות נמצאים בעולם וברשות המשלח. מפני שאם אין מסירת חפץ ליד השליח – מודה גם הקדוש מדרו"ש ששליחות זו היא "מילי".

11. הדין בשליחות להפרשה בדבר שלא בא לעולם

במאמר אחר ביארנו בהרחבה את שאלת מינוי שליח להפרשה בדבר שעדיין לא בא לעולם⁶¹. שם הבאנו ללא הכרעה מחלוקת בין הפוסקים בשאלה, מכוח מה ניתן למנות שליח לדבר שלא בא לעולם. לפי דעה אחת – הדבר באמת מועיל רק מטעם גילוי דעת וזכיה ולא מפני שהיה שם מינוי שליחות⁶². ולדעה זו, שאלת "שליח עושה שליח" היא חסרת משמעות באותו מקרה⁶³. ולפי הדעה השנייה – שליחות מועילה בדבר שלא בא לעולם מטעם זה ש"בידו" של המשלח ליצור את החיוב עתה⁶⁴. ולדעה זו, נראה שהשליחות לדבר שלא בא לעולם, שאין בה נתינת חפץ – היא "מילי". כך יצא מדעת רוב הראשונים שהבאנו כאן. ואף לדעת המרדכי, הסובר ש"מילי" הם דוקא שליחות שאינה על גמר דבר – כבר כתבנו שהפרשת המעשר הראשון איננה "גמר דבר", ושליח לא יכול לעשות בה שליח⁶⁵. ואף אם לא נחשוש לסברה זו – הרי מסתבר שאם הפירות עדיין לא נתחייבו בתרו"מ

59. קרית ארבע (תרומות פ"ד ה"א). וראה לעיל (הע' 51).

60. סעי' 6, 9.

61. ראה מאמרנו: "מינוי להפרשה בדבר שלא בא לעולם" (פרק ב).

62. דעת בעל התוס' (נויר יב ע"א תוד"ה מ"ט, ראה שם סעי' 4).

63. לבירור האפשרות ששליח יעשה שליח מטעם זכיה (ראה לקמן פרק ג סעי' 2).

64. דעת ר"ת, הסמ"ג, הסמ"ק ורבינו עזריאל.

65. ראה לעיל (סעי' 7).

– אין כאן שליחות על "גמר דבר". לכן נראה לענ"ד שאין שליח עושה שליח בשליחות להפרשה בדבר שלא בא לעולם.

מו"ר הגר"א שפירא שליט"א הורה לנו, שבתנאים בהם אפשר למנות שליח להפרשה בדבר שלא בא לעולם, כגון: שבידו של המשלח לקנות פירות עתה ולהפריש מהם, גם השליח יכול לעשות שליח. כסניף לכך ניתן להוסיף את מה שכתב התפא"י⁶⁶ בשם בנו, ששליחות שכל כולה אינה אלא לשם דיבור – אין בה חיסרון של "מילוי". וייתכן שהוא הדין לנד"ד.

פרק ב – שליח העושה שליח באומר "אימרו"

1. הקדמה

בפרק הקודם נידונה השאלה העקרונית, באלו מקרים שליח עושה שליח. ומתוך כך נידונה הגדרת "מילוי" לא מימסרן לשליח". הדברים אמורים במקרה בו השליח ממנה את ממלא מקומו על דעת עצמו, בהסתמך על כך שהמשלח אינו מתנגד לכך. ישנם מקרים בהם יש לנקוט או לחשוש ששליחות להפרשת תרו"מ היא "מילוי" ואין שליח עושה בה שליח. לכן יש לבדוק, מה הדין במקרה בו בעל הפירות אומר במפורש למשגיח או לרב המקומי שהוא מוסמך למנות אדם אחר להפרשה במקומו. שאלה זו מתחלקת לשתיים: השאלה הראשונה היא מקרה בו המשגיח או הרב הוסמכו למנות את מי שירצו לשם מילוי מקומו של המשגיח. והשאלה השנייה היא במקרה בו הבעלים הסמיכו אותם למנות אדם מסויים או כמה אנשים מסויימים למילוי המקום.

2. המחלוקת באומר "אימרו"

בשאלה זו, של שליח העושה שליח בהוראה מפורשת של המשלח – נחלקו האמוראים בהלכות גיטין. המחלוקת היא באומר "אימרו" בכתיבת הגט, דהיינו, כשהבעל אמר לשנים: אימרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו. וכך נאמר במשנה (גיטין סו ע"א-ע"ב):

אמר לשלושה "תנו גט לאשתי" – הרי אלו יאמרו לאחרים ויכתבו, מפני שעשאן בית דין – דברי ר' מאיר... אמר ר' יוסי: ... אף אנו מקובלים, שאפילו אמר לבית דין הגדול שבירושלים "תנו גט לאשתי" – שילמדו ויכתבו ויתנו.

המחלוקת שבין ר' מאיר ור' יוסי היא בשאלה אם שליח עושה שליח. ועל כך נאמר בגמרא (גיטין סו ע"ב - סז ע"א):

אמר שמואל, אמר רבי: הלכה כר' יוסי, דאמר: "מילי לא מימסרן לשליח"... ומודה ר' יוסי באומר "אימרו"?! והא תנן...! אלא ר' יוסי תרתי קאמר (בין באמר "אימרו" ובין בלא אמר "אימרו"). ושמואל סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא.

ר' יוסי סובר ש"מילי" לא מימסרן לשליח. ולדעתו, כלל זה הוא מוחלט, ותקף גם במקרה בו המשלח אמר "אימרו". ונחלקו האמוראים כיצד לפסוק להלכה במחלוקת זו: לדעת שמואל, אמנם הלכה כר' יוסי במה שאמר ש"מילי" לא מימסרן לשליח, אבל אין הלכה כמותו באומר "אימרו", ובמקרה זה אכן שליח עושה שליח. וכך סוברים גם אמוראים נוספים באותה סוגיא. לעומת זאת, מדברי רב אשי (גיטין עב ע"א) משמע שהלכה כר' יוסי גם באומר "אימרו", שאין שליח עושה שליח. יש לברר א"כ, מהי המחלוקת באומר "אימרו"?¹ מדוע שונה זה מכל שליח העושה שליח כאשר המשלח אינו מקפיד על כך, שאינו מועיל? מתוך כך אפשר יהיה לעמוד על פסק ההלכה, ועל ההשלכות הנובעות ממנו להפרשת תרומות ומעשרות. שאלה זו תבאר לקמן מתוך בירור שיטות הראשונים (סדר השיטות הוא לפי הנושאים, ולא לפי סדר הדורות).

3. שיטת הרמב"ן באומר "אימרו"

כדי לעמוד על בירורם של דברים בדינו של האומר "אימרו", יש לעיין בדברי הרמב"ן (גיטין סו ע"ב ד"ה ואמר), המקשה על ר' יוסי:

קשה לי: לר' יוסי, דאמר אפילו אומר "אימרו" לא – מאי טעמא? אי משום "מילי" – מאי "מילי" קא מסר איהו לשליח? הרי לא מסר "מילי", אלא הרי זהו עושה שליח שלא בפניו!

אמירת "אימרו" איננה הסכמה גרידא למנות שליח אחר אלא ציווי למנות שליח כזה. לדעת הרמב"ן, מינוי השליח השני לא נעשה ע"י השליח הראשון, למרות שהוא זה שבחר אותו.² המינוי נעשה ע"י המשלח עצמו, והשליח אינו אלא מברר מיהו אותו שליח אלמוני.³

1. בשאלה זו, וכן בפסק ההלכה בסוגיא זו, רבו השיטות בין הראשונים, וכן בדברי האחרונים שביררו את שיטות הראשונים. לא נכנסנו לבירורים אלו במסגרת מאמר זה. הרוצה להרחיב, יעיין בב"י (אה"ע סי' קב דף ד, סי' קמא דף נא) ובערוה"ש (אה"ע סי' קב סעי' ג-נו, קטז-קיו), וכן בבירור הלכה (גיטין סו ע"ב - סז ע"א אות א).

2. כך כתב הררישה (אה"ע סי' קב אות ב). ועי' שו"ת פנים מאירות (ח"א סי' נה) שכתב בדעת הרמב"ן שלא הקשה אלא באומר "אימרו לפלוני".

3. עי' שו"ת רעק"א (תנינא סי' פח ד"ה אמנם) שעמד על כך שלכאורה יש בזה בעיה של "בירודה",

לפי ההגדרה של הרמב"ן צריך להבין את המחלוקת שבין ר' יוסי לבין שמואל. מדוע פוסל ר' יוסי באומר אימרו? הרמב"ן מסביר שם שר' יוסי מסכים עקרונית לדברי שמואל. הגט נפסל מטעם אחר, והוא: שאם הסופר אינו שומע כמו אזניו את הציווי לכתוב, מפיו של הבעל – יש בזה חיסרון של "לשמה", ולכן הגט פסול מדאורייתא⁴. אך לעומת זאת, כאשר מדובר בשליחות שאינה לכתובת הגט, כגון: קבלת גט או כתיבת שטר מתנה – באמת יועיל אומר "אימרו", מטעם זה, שהמשלח הוא הממנה את השליח השני בכל מקום שהוא.

הרמב"ן נוטה לפסוק להלכה כדעת שמואל, להכשיר אומר "אימרו" אפילו בכתיבת הגט⁵. וקל וחומר במתנה ובמקרים אחרים⁶. ולדעתו, אין צורך שיאמר דוקא "אימרו לפלוני"⁷. אך יש אחרונים שכתבו בדעתו שלא הקל אלא אם המשלח אמר "אימרו לפלוני", שהוא נוסח מפורש יותר של מינוי שליח מסויים⁸.

בהפרשת תרומות ומעשרות אין בעיה של "לשמה". פעולה זו דומה לקבלת גט וכתובת שטר מתנה. מדברי הרמב"ן יוצא א"כ, שבאומר "אימרו", ולכל הפחות באומר "אימרו לפלוני" – אכן שליח עושה שליח להפריש תרו"מ, מפני שבעצם, הבעלים הם הממנים את השליח השני.

4. שיטת הר"ן והרא"ה ב"אימרו" וב"אימרו לפלוני"

הר"ן⁹ והרא"ה¹⁰ עומדים אף הם על כך שאדם יכול למנות שליח שלא בפניו. אך הם אינם נוקטים כדעת הרמב"ן שיש בעיה של "לשמה" באומר "אימרו". לכן

- שכן בשעה הראשונה לא ידוע מיהו אותו שליח אלמוני. ותייך שהשליחות של השליח השני חלה רק לאחר שהוא נבחר ולא למפרע.
4. גיטין (סו ע"ב ד"ה ומי). וכן דעת הרשב"א (גיטין סו ע"א ד"ה רבי יוסי). ועי' שו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א סי' קטז; ח"ג סי' לב אות א).
5. הרמב"ן (גיטין סו ע"ב ד"ה ומי) מסתפק אם הגט כשר או בטל. הוא נוטה להקל בדיעבד, אך לא כתב כך במפורש. ואכן הר"ן (לרי"ף גיטין לג ע"א ד"ה ואפילו) כתב כדעת הרמב"ן שנסאר בספק ולא הכריע. מאידך גיסא, כתבו הריטב"א (מכת"י, סד"ה ולענין פסק הלכה) ורבינו קרשקש (המיוחסים לריטב"א, דף סו ע"א ד"ה ולענין) בדעת הרמב"ן שהכריע לקולא.
6. גיטין (סו ע"ב ד"ה ומי). דברי הרמב"ן לענין שטר מתנה מובאים בר"ן (לרי"ף גיטין לג ע"ב ד"ה וקינמא) וטבור (ח"מ סי' רמד). וכ"כ הרשב"א (גיטין סו ע"א ד"ה רבי יוסי). שיטה זו מובאת בשו"ע (ח"מ סי' רמד סעי' א, ועי' בהג"ר ס"ק ז). וכ"כ הרמב"ן והרשב"א (שם) לענין שליחות לקבלת הגט, שבאומרת "אימרו" – כשר.
7. הגה"מ (וכ"ה ומתנה פ"ד אות ה); דרישה (ח"מ סי' רמד אות ב). וכן דעת הטור (ח"מ סי' רמד).
8. שו"ת פנים מאירות (ח"א סי' נה). וכן משמע מדברי השו"ע (ח"מ סי' רמד). ועי' קצה"ח (ס"ק א).
9. לרי"ף גיטין לג ע"א (ד"ה והקשה).
10. מובא בר"ן לרי"ף גיטין לג ע"א (ד"ה והקשה).

הם מבחינים בין שני מצבים: אומר "אימרו" סתם – פסול, מפני שהשליח הראשון הוא הממנה את השליח השני. פסול זה הוא מן התורה, משום "מילי" לא מימסרן לשליח". דרך זו איננה צורה של מינוי שליח שלא בפניו. מאידך גיסא, האומר: "אימרו לפלוני שמינתי אותו שליח" – הוא בודאי צורה של מינוי שליח ממרחק. ונחלקו האחרונים בהסבר שיטת הר"ן והרא"ה במקרה הבינים, שהוא: האומר "אימרו לפלוני"¹¹. לדעה זו, מכיון שסיבת הפסול באומר "אימרו" היא משום "מילי" – הדברים אמורים גם בקבלת הגט ובכתיבת שטר מתנה, ואף בהם פוסל ר' יוסי גם באומר "אימרו".

להלכה מסתפק הר"ן אם הגט פסול באומר "אימרו" סתם¹². וכן הדין בשטר מתנה¹³.

בתרומות ומעשרות יהיה הדין לדעת הר"ן כמו במתנה: באומר "אימרו לפלוני" – יתכן שאכן שליח עושה שליח. אלא שהדין למעשה תלוי בהסברי האחרונים בהסבר דעתו ודעת הרא"ה. אך באומר "אימרו" סתם – זהו ספיקא דינא לדעת הר"ן. אך נראה שיש מקום להקל בתרו"מ בזה"ז, שחיובם מדרבנן.

5. שיטת הרי"ף באומר "אימרו"

הרי"ף (גיטין לג ע"א-ע"ב) מסביר את דעת ר' יוסי בדרך שונה מאשר הרמב"ן. וכך הוא כותב להלכה עפ"י דעת ר' יוסי:

אמרו לסופר וכתב... – הרי הגט בטל עד שיאמר לסופר: "כתוב"...
אפילו אמר "אימרו לסופר ויכתוב"... – לא...

מתנה הרי היא כגט... משום ד"מילי" ניהו, ו"מילי" לא מימסרן לשליח".
במתנה אין חסרון של "לשמה". ממה שפסק הרי"ף במתנה, נראה שהפסול באומר "אימרו" הוא עקרוני יותר. לדעת ר' יוסי, אמירת "אימרו" איננה מינוי של השליח השני אלא נתינת כוח או רשות לשליח הראשון שימנה שליח שני. לכן יש בזה חיסרון של "מילי" לא מימסרן לשליח, והגט פסול מן התורה. ואילו לדעת שמואל, הסובר שאומר "אימרו" כשר – אמירת "אימרו" היא כמינוי שליח ממרחק.

11. לדעת מהר"ם אלשקר (תשובה בא) הר"ן והרא"ה מכשירים בכה"ג. ולדעת הררישה (סי' קכ אות ב) והפנים מאירות (ח"א סי' נה) הם פוסלים. ואילו ערוה"ש (אה"ע סי' קכ סעי' נו) כתב שהר"ן פוסל והרא"ה מבשיר.

לדעת הב"י (אה"ע סי' קכ ד"ה לא יכתבנו) הגט פסול מדרבנן בכה"ג, משום גזירת "חתם סופר ועד". אבל מעיקר הדין אין בזה משום "מילי". וכ"כ גם החלקת מחוקק (לשו"ע שם, סי' קיב). אך רעק"א (סי' ו) חולק ואומר שלא מצאנו פסול דרבנן בדעת הר"ן.

12. ר"ן לרי"ף (גיטין לג ע"א ד"ה ואפילו, והקשה, ע"ב ד"ה וקיימא). וכן בחידושו (גיטין סז ע"א ד"ה ולענין).

13. ר"ן לרי"ף (שם ע"ב ד"ה וקיימא). אך לא הזכיר שם שהפסול הוא מחמת הספק.

הרי"ף פוסק להלכה כדעת ר' יוסי, שאומר "אימרו" פסול בכל מקרה, גם בגט וגם במתנה¹⁴. אך לא גילה את דעתו בדינו של האומר "אימרו לפלוני".

הפרשת תרומות ומעשרות באותם מצבים בהם נאמר שהיא "מילי" – אינה שונה ממתנה. ולכן, לפי דעת הרי"ף, בהפרשת תרו"מ גם אומר "אימרו" הוא בכלל "מילי לא מימסרן לשליח". אלא שיש להסתפק בדין "אימרו לפלוני", כאשר הבעלים מציינים בפירושו את שמו של ממלא המקום המיועד.

6. שיטת הרמב"ם ב"אימרו" וב"אימרו לפלוני"

הרמב"ם הולך בעקבות הרי"ף וכותב שאומר "אימרו" פסול, כר' יוסי. ואלו דבריו (גירושין פ"ב ה"ו):

אמר... אימרו לסופר ויכתוב גט לאשתי ואימרו לעדים ויחתמו, ואמרו לסופר וכתב ולעדים וחתמו... – הרי זה גט פסול. ומתיישבין בדבר זה הרבה, מפני שהוא קרוב להיות גט בטל.

מתוך דברי הרמב"ם עולה שהוא מסתפק אם לנקוט להלכה כדעת הרי"ף, שפוסל מן התורה משום "מילי", או שאומר "אימרו" פסול רק מדרבנן, מחשש לתקלה שתצא במקרה של "חתם סופר ועד". לאור זה צריך להבין את דבריו בהלכות זכיה ומתנה (פ"ד ה"י):

המתנה – כגט, שאין אדם יכול למסור דברים לשליח. כיצד? אמר לשלושה: אימרו לפלוני ופלוני שיכתובו ויחתמו בשטר מתנה ויתנוה לפלוני – אין זה כלום, ואם אמרו לאותן העדים וכתבו ונתנו למקבל – לא קנה.

דברי הרמב"ם תמוהים. הרי בהלכות גיטין נטה לומר שהפסול הוא רק מדרבנן! פסול דרבנן זה, נאמר בגמרא שהוא רק מחשש לחורבא הנובעת מ"חתם סופר ועד". החשש הזה לא שייך כלל במתנה. ומפורש ברמב"ם שהפסול הוא מעיקר הדין של "מילי לא מימסרן לשליח".

רעק"א (מובא ברמב"ם הוצאת פרנקל גירושין פ"ב ה"ו) מתרץ בפשטות את שיטת הרמב"ם, שהוא באמת מסופק אם לפסול את הגט מדאורייתא או מדרבנן. והכרעתו בהלכות מתנה היא אכן מספק¹⁵. ואלו דבריו:

אבל אם אמרין דמספקא ליה לרבינו אם הוא דאורייתא או דרבנן – י"ל דבמתנה אוקמינן בחזקת מרא קמא.

14. וכ"כ הב"י (אה"ע סי' קב) בשם בה"ג, ר"ח והרא"ש (פרק ז' סי' יט).

15. עוד לביאור שיטת הרמב"ם, עי' ערוה"ש (אה"ע סי' קב סעי' ג); בירור הלכה (גיטין סו ע"ב – סו ע"א אות ג).

מדברי הרמב"ם בהלכות מתנה עולה, שהאומר "אימרו לפלוני" – נחשב "מילי" מחמת הספק, ומדבריו למדנו שאם לא מינה את השליח השני בפירוש – עדיין הוא בכלל שליח העושה שליח. ולדעתו, באמירת "אימרו לפלוני" – השליח הראשון מקבל את הסמכות למנות את אותו פלוני לשליח. ולכן הוא בכלל "מילי". וגם בנקודה זו חולק הוא על הרמב"ן.

עם זאת מסתבר שהרמב"ם מודה לרמב"ן במקרה שהמשלח מינה את השליח השני בפירוש, ורק ביקש מן השליח הראשון להודיע לו על כך.

בתרומות ומעשרות נראה שדעת הרמב"ם תהיה כדעת הרי"ף, שאם אין שליח עושה שליח – גם אומר "אימרו" לא יועיל. אך יש מקום לומר, שמכיון שהרמב"ם פוסל במתנה רק מחמת הספק – ניתן להקל בשעת הצורך בהפרשת תרו"מ בזה"ז, שאינה אלא מדרבנן.

7. פסק ההלכה באומר "אימרו"

מתוך שיטות הראשונים שהבאנו, יוצא שישנה מחלוקת ביניהם בענין שליח העושה שליח, כאשר המשלח אומר "אימרו". הדברים אמורים בכל המקרים שנידונו כאן, פרט לכתיבת הגט:

לדעת הרי"ף והרמב"ם, אין שליח עושה שליח באומר "אימרו"¹⁶. לפי דברי הרמב"ם, גם אומר "אימרו לפלוני" אינו מועיל.

לדעת הרמב"ן, שליח עושה שליח באומר "אימרו" ללא הגבלה¹⁷.

ולדעת הרי"ף, אומר "אימרו" סתם – אינו מועיל, מספק¹⁸. ואילו באומר "אימרו לפלוני" נחלקו האחרונים בדעתו.

פסק ההלכה בשו"ע אינו מוכרע באופן מוחלט, אך הוא נוטה במפורש לחומרא. לענין כתיבת הגט כתב מרן בשו"ע¹⁹ שאין לסמוך לכתחילה על אומר "אימרו". לענין שליח קבלה העושה שליח אחר במקומו, כתב בשו"ע²⁰, שאין שליח קבלה עושה שליח, ואף אם האשה נתנה לו רשות לכך, דהיינו: אומרת "אימרו". ואח"כ הוא מביא בשם י"א את דעת הרמב"ן שבאומרת "אימרו" – השליחות כשרה והגירושין תופסים. ולענין כתיבת שטר מתנה²¹ כתב מרן בפירוש כדעת הרמב"ם, שאומר אימרו פסול אף בדיעבד, ד"מילי" לא מימסרן לשליח. בהלכות מתנה נכתב במפורש ששטר המתנה פסול גם באומר "אימרו לפלוני". מרן מביא שם את הדעה המקילה, שהיא

16. לעיל (סעי' 5-6).

17. לעיל (סעי' 3).

18. לעיל (סעי' 4).

19. אה"ע סי' קב (סעי' ד), וכן בסדר הגט (לאחר סי' קנד, אות יח).

20. אה"ע סי' קמא (סעי' מג).

21. חו"מ סי' רמד (סעי' א).

דעת הרמב"ן, רק בשם "יש מכשירין". ואילו הרמ"א כתב בהלכות כתיבת הגט²² שבדיעבד, אם אמר "אימרו" – האשה מגורשת מספק. בדין "אימרו לפלוני" השו"ע לא דן בהלכות כתיבת הגט²². אך בהלכות מתנה נכתב במפורש בשו"ע²¹ שגם ב"אימרו לפלוני" – שטר המתנה פסול. ורק בשם "יש מכשירין" הוא מביא שם את הדעה המקילה.

8. פסק ההלכה בתרומות ומעשרות

בין האחרונים לא מצאנו דיון בשאלה זו של אומר "אימרו" בהפרשת תרו"מ²³. היחיד שדן בשאלה זו בפירוש הוא החכמת אדם²⁴. הוא אומר, שאדם הגר בחו"ל יכול לקיים את המצוות התלויות בארץ ע"י תושב ארץ ישראל. לשם כך יכול הוא למנות שליח להפריש לו תרו"מ ולומר לו שרשאי למנות שליחים אחרים במקומו. ומכאן למדנו שלדעתו אומר "אימרו" מועיל בתרו"מ. לאור דברי השו"ע להלכה, נראה שיש להחמיר מספק בכל אומר "אימרו" שמא הוא "מילי". בשעת הדחק ניתן לסמוך על דברי האגרות משה²⁵ שנוקט כדעת הראשונים המקילים באומרת "אימרו" בקבלת הגט ובכתיבת שטר במתנה. האגרות משה כתב להקל בשעת הדחק אפילו באיסורי תורה. וק"ו שיש להקל בתרו"מ, שבוז"ז חיובם מדרבנן²⁶. ומ"מ נראה שלכתחילה, כאשר קובעים מראש את סדרי ההפרשה והשליחות – יש להחמיר כדעת השו"ע. דיון נפרד נדרש במקרה בו הבעלים אומרים בפירוש שהם מרשים למנות אדם מסויים כממלא מקומו של המשגיח להפרשת תרו"מ. בפשטות, נראה שיש להחמיר גם בשאלה זו, וכפי שנפסק בשו"ע בנושאים אחרים. אך נראה לענ"ד, שלמעשה יש מקום להקל. הנודע ביהודה כתב בתשובה²⁷

22. אה"ע סי' קכ (סעי' ד).

23. בעיית "שליח עושה שליח" קיימת גם במכירת חמץ, שניתן להגדירה כ"מילי". נושא זה נידון בספר "סדר מכירת חמץ כהלכתו" (פרק יז סעי' ח). שם מובאת דעת שו"ת "ברית אברהם" (או"ח סי' כח) ששליח העושה שליח מועיל רק בדיעבד. ולדעת שו"ת "משפטיך ליעקב" (או"ח סי' לו) ושו"ת "זכר יהוסף" (או"ח סי' קלח) שליח עושה שליח במכירת חמץ באומר "אימרו" או כאשר ישנה אומדנא ברורה לכך שמסכים לעשיית שליח אחר, שהיא כאמירת "אימרו".

24. שערי צדק פרק ח (סעי' א).

25. אה"ע ח"א סי' קיז (ד"ה והנה) עפ"י דעת הרמב"ן, הרשב"א, הרא"ש והטור. ומקורו במג"מ (גירושין פ"ז הכ"ב) ובביאור הגר"א (אה"ע סי' קמא ס"ק פו). וכן כתב הקצות (סי' רמד ס"ק ב) לענין שליחות למסירת מתנה בעין, שאף לדעת הקדוש מרדו"ש, הסובר שיש בזה משום "מילי" (ראה לעיל פרק א סעי' 6) – מ"מ תועיל כאן אמירת "אימרו".

26. לענין כללי הפסיקה בתרו"מ בזה"ז, עי' מבוא לשבת הארץ (פרק ט). ואף שיש מקום להחמיר לכתחילה – נראה שבהחלט ניתן להקל כאשר יש תקלות מזדמנות.

27. שו"ת נוב"י תנינא (יו"ד סי' קמז ד"ה ומד).

שניתן לסמוך על הדעה המכשירה באומר "אימרו לפלוני". שם הוא מצרף לקולא את הדעה הסוברת שאם המשלח אומר בפירוש שהוא ממנה את השליח ל"מילי" – שליח עושה שליח בכל סוג של שליחות.

ולכל הדעות נראה שאפשר להקל אם המשלח ממנה את השליח השני בפירוש. דוגמא לכך מצאנו בדרישה (אה"ע סי' קב אות ב) בהלכות גיטין. הוא מציע שהבעל יאמר לשליח הראשון:

אמור לפלוני ויכתוב ולפלוני ולפלוני ויחתמו, ותאמר לו משמי, שאני

ממנה אותו שליח בכל מקום שהוא.

ונראה שכך יש להנהיג לכתחילה כדי לצאת מכל ספק.

פרק ג – דרכים נוספות למילוי מקום המשגיח

1. הקדמה, סיכום דין שליח עושה שליח

מן האמור לעיל¹ עולה שלענין שליח העושה שליח בתרו"מ יש להבחין בין מקרים שונים:

אם המינוי של המשגיח נעשה לפירות שכבר נתחייבו בתרו"מ והם ברשות המשלח – נראה שיש לסמוך על הסוברים שמקרה כזה אינו "מילי", ושליח עושה בו שליח. לרווחא דמילתא יש לצרף לכך את המקילים באומר "אימרו". הבעיה היא שמקרים כאלה הם נדירים למדי במערכת התעשייתית, בה ישנה תנועה מתמדת של תוצרת חקלאית, פנימה והחוצה.

אם המינוי נעשה מראש, לתוצרת חקלאית שעדיין לא נגמרה מלאכתה או שלא באה לרשותו של המשלח – מסתבר שמקרה כזה הוא "מילי". באומר "אימרו", ספק הוא אם שליח עושה שליח להפריש תרו"מ. ואף באומר "אימרו לפלוני" יש להחמיר לכל הפחות לכתחילה, כאשר קובעים את הסדר הקבוע להפרשה. מאחר ושאלה זו היא מעשית מאד, יש לבחון שיקולים נוספים, על פיהם נוכל לומר ששליח עושה שליח.

2. שליח עושה שליח מטעם זכיה

הגרש"ז אויערבך זצ"ל (לאפרושי מאיסורא סי' ו אות ב) מעיר שיתכן לומר שהפרשת מעשרות תועיל בשליח העושה שליח – מטעם זכיה. שכן מטעם זכיה ניתן לראות את השליח השני כשלוחו הישיר של בעל הבית. ואכן לדעות הסוברות שאפשר להפריש תרו"מ מטעם זכיה או ניחותא² אפשר להפריש גם ע"י שליח שנתמנה ע"י

1. ראה לעיל (פרק א סעי' 6, פרק ב סעי' 8).

2. ראה מאמרנו: "הפרשה ללא מינוי".

השליח הראשון. וכך נאמר בבית מאיר³. אך לדעות הסוברות שצריך מינוי שליחות גמור – אין להסתמך על כך לענין שליח העושה שליח. הגרש"ז אויערבך מעיר שם, שאדם הרשאי להפריש על סמך זכיה לא יכול למנות אדם אחר להפריש במקומו, אם אין לגביו אומדנא כזאת. בטעם הדבר הוא מסביר, שהאומדנא שעל פיה הוא רשאי להפריש אינה כאומר "אימרו", ולכן אין מקום להסתמך כאן על הדעות הסוברות שאומר "אימרו" מועיל במתנה וכיוצ"ב. העמק יהושע⁴, הגרי"א מקובנא⁵ והמערכות חיים⁶ מקשים על סברה זו. בקושייתם הם מתבססים על פסקי השו"ע באה"ע בדיני שליחות לקידושין: בסי' לו (סעי' ה) מרן מביא להלכה את דעת הקדוש מרדו"ש⁷ שאין שליח עושה שליח בקידושין, משום "מילי". ואילו בסי' לה (סעי' ד) הוא מביא את דעת הרא"ש⁸, שאדם יכול לקדש אשה לחברו על סמך ידיעה שניחא לו בהכי. ולפי דברי הגרש"ז אויערבך, קשה: מדוע לא יוכל השליח השני לקדש את האשה מדין זכיה, אם מדיני שליחות אינו יכול להועיל?

הגרי"א מקובנא⁹ מתרץ את הקושיא ומחדש שאין להפריש מכוח זכיה כאשר המשלח מינה שליח בפירוש. זאת מפני שאנו אומדים את דעתו שמעוניין דוקא בשליחות. בדבריו הוא מתבסס על הגמרא בחולין (יב ע"א):

"בעא מיניה רב דימי מרב יוסף: ...האומר לשלוחו צא ותרום, והלך ומצא תרום. מאי? א"ל: אין חזקתו תרום... לעולם אין חזקה שליח עושה שליחות... תרומה – דילמא איניש אחרינא שמע ואזל ותרם – הו"ל תורם שלא מדעת, והתורם שלא מדעת אין תרומתו תרומה".

ומכאן שזכיה איננה מועילה להפרשת תרו"מ, גם כשבעה"ב גילה את דעתו שמעוניין בהפרשה ע"י אדם אחר.

3. מובא בשו"ת שארית ישראל (י"ד סי' סו אות ג). ועי' עמק יהושע (סי' כא) שכ"ב, אך דחה שם לפי מסקנתו שבתרו"מ נדרשת שליחות גמורה.
4. סי' כא. ולשיטתו (שם), שזכיה אינה מועילה כלל בתרו"מ.
5. שו"ת באר יצחק (אור"ח סי' א ענף ג ד"ה ובוה; שו"ת עין יצחק אה"ע ח"א סי' ב אות ד, ח"ב סי' נא ענף ג אות יא-יג).
6. מערכת זכיה (סי' ב אות יא-יב).
7. לעיל (פרק א סעי' 6).
8. קידושין (פרק ב סי' ז). וראה מאמרנו: "הפרשה ללא מינוי" (פרק א סעי' 5).
9. ראה לעיל (הע' 5). וראה מאמרנו: "מינוי שליח להפרשה בדשלב"ל" (פרק ג סעי' 4). שם הבאנו מקורות נוספים לדעה זו.

אך נראה שיש לחלק בין המקרים¹⁰: שם, מכיון שבעה"ב מינה שליח מסויים – שלוחו כמותו, ואין רשות לאחר להפריש שלא מדעתו¹¹. אך במשגיח הממנה לעצמו ממלא מקום, ודאי הוא שבעל המפעל אינו מקפיד על כך¹². בנוסף לכך יש להזכיר את דברי תרוה"ד¹³, שלדעתו דברי הגמ' אמורים רק כאשר יש לשליח שיקול דעת כיצד להפריש, באיזו כמות ובאיזו איכות. אך היום, כאשר מפרישים בכל מקרה רק כמות מינימאלית מן הרע – אין הדבר מעכב.

3. מינוי שליח בקנין

דרך נוספת להקל בהפרשת תרו"מ היא מינוי שליח בקנין: לדעת ר' יהודה אלברצלוני¹⁴, אם השליח הראשון נתמנה בקנין, ויש אומדנא ברורה לכך שהמשלח מסכים למנות שליח אחר – רשאי הוא לעשות שליח אחר במקומו. וזאת למרות שמדובר בשליחות שהיא "מילי", כגון לקבלת הגט. בהסבר הענין נאמר במהר"י אסאד¹⁵ שמינוי שליחות בקנין מפקיע את השליחות מדין "מילי". ואלו דבריו:

בקנו ממנו, איהו אחשביה ל"מילי" מעשה... כנ"ל כונת הרב ברצלוני. והרשב"א לא פליג עליה.

אך בהמשך הדברים כתב שם מהר"י אסאד שהרמב"ם¹⁶ חולק על כך וסובר שאין שום משמעות לקנין במינוי שליח, ובמיוחד בדברים¹⁷.

4. הדין בפועל

שאלת ההפרשה ע"י פועל נידונה במאמרו של אמו"ר הרה"ג יעקב אריאל בספר זה. שם הובאה דעת המחנ"א וסיעתו, הסוברים שפועל עדיף משליח¹⁸. ולכן נכתב

10. הערת אמו"ר הרה"ג יעקב אריאל שליט"א.
11. ועי' שו"ת הר צבי (או"ח ח"ב סי' ד ד"ה ונהדר, זרעים ח"א סי' ח אות א).
12. המערכות חיים (שם) מתרץ את הקושיא ומהדרש שיש להבחין בין מצב של "אגן סהדי דניחא ליה" לבין מצב של "מסתמא ניחא ליה". במצב של "מסתמא" – לא תועיל זכיה, ולכן אין שליח עושה שליח, אך במצב של "אגן סהדי" – באמת שליח יעשה שליח, מטעם זכיה.
- עוד מסביר ה"מערכות חיים", שהממנה שליח מוסר לו את כל כוח הפעולה שלו, ואינו משאיר בידו דבר. לכן, זכיה כלפי המשלח לא תועיל, מפני שמסר את כל כוחו לשליח, וכלפי השליח לא תועיל, דהוי "מילי".
13. סי' קפח. ועי' חי' רעק"א (ב"מ בב ע"א).
14. מובא ברשב"א (קידושין מא ע"ב ד"ה מלמד) ובבעה"ט (מאמר שני אות ש – שליחות).
15. שו"ת יהודה יעלה (אה"ע סי' כו).
16. מכירה פ"ה ה"א-ה"ד. ועי' שו"ע (אה"ע סי' קמא סעי' כו); בית מאיר (לשו"ע שם).
17. ועי' שו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' רכ ד"ה ומ"ש רי"מ).
18. "הפרשת תרו"מ ע"י פועל" (פרק ב סעי' 4, פרק ג סעי' 1).

שם שייתכן שיועיל גם בדבר שלא בא לעולם¹⁹. מתוך כך נראה לומר, שגם אם אין שליח עושה שליח – שליח עושה פועל, וק"ו שפועל עושה פועל.

כדמות ראייה ניתן להביא לכך מן הגמרא (בי"מ ע"א) האומרת שכל חיובי בעה"ב לפועליו חלים גם כששכר אותם באמצעות שליח²⁰. אך נראה לחלק ולומר שאין הדברים אמורים אלא לענין תוקפה של ההתחייבות כלפי הפועלים, שאינה שונה מכל קנין אחר הנעשה ע"י שליח.

אעפ"כ, מסתבר שפועל עושה פועל אף אם שליח אינו עושה שליח. היחס שבין הפועל למעבידו הוא יחס של שעבוד ולא יחס של שליחות גרידא. לגבי שעבוד מצאנו בפירוש ששעבוד עושה שעבוד. דין זה נאמר לענין "שעבודא דר' נתן". וכך נאמר בגמרא (כתובות פ"ב ע"א, ב"ק מ ע"ב):

דתניא: ר' נתן אומר: מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? – ת"ל: "ונתן לאשר אשם לו".

וכן יש שכתבו לענין מכירת חמץ²¹. ומכאן, שכאשר פועל שוכר פועל – נוצר שעבוד ישיר של הפועל השני כלפי בעל הבית.

5. דין הבא בהרשאה

דוגמא נוספת לשליח העושה שליח מצאנו בדין בא בהרשאה (רמב"ם שלוחין ושותפין פ"ג ה"ח):

...לפיכך אם התנה עליו שירשה הוא לאחר ואחר לאחר – הרי השליח כותב הרשאה לשני ושני לשלישי, הכל לפי תנאין²².

הדין המיוחד של הבא בהרשאה נובע מכך שהשליח קונה את החפץ אותו הוא בא לתבוע, דאם לא כן – יאמר לו הנתבע "לאו בעל דברים דידי אתה"²³. לכן אין בכך בעיה של "שליח עושה שליח". וכך כתב הריב"ש בתשובה²⁴, שמורשה, שכתב לו המשלח "זיל דון והנפק לנפשך" – דינו כשליח שקיבל גט לידיו, ולכן אין זה "ביילי".

בהפרשת תרו"מ, השליח אינו קונה את הפירות אותם הוא מעשר, ולכן אין לדון דין "שליח עושה שליח" במעשרות מדין "בא בהרשאה". אמנם אם בעל הפירות ימנה את השליח בהרשאה שיש בה קנין על הפירות להפרשת תרו"מ – מסתבר שלא

19. עי' במאמר שם (פרק ב סעי' 7).

20. עי' רמב"ם (שכירות פ"ט ה"ג); שו"ע (חו"מ סי' שלב סעי' א-ג).

21. סדר מכירת חמץ כהלכתו" (פרק יז סעי' יז וס"ק כד) בשם הגדה של פסח "מנחת חן" (סי' ר).

22. וכן נפסק להלכה בשו"ע (חו"מ סי' קכג סעי' ד).

23. רמב"ם (שלוחין ושותפין פ"ג ה"א); שו"ע (חו"מ סי' קכב סעי' א).

24. סי' רכח (ראה לעיל פרק א סעי' 1).

תהיה בכך בעיה של "שליח עושה שליח". אבל דבר זה לא יועיל אלא לפירות שברשות, אף שעדיין לא התחייבו בתרו"מ. ובמקרה זה כבר הסקנו שלדעת רוב הפוסקים שליח עושה שליח גם בלאו הכי. אבל כאשר מדובר בפירות שעדיין לא באו לרשותו של המשלח, שם הסקנו ששליח אינו עושה שליח – מסתבר שגם הרשאה איננה מועילה.

6. שותף העושה שותף

עוד הצעה שמעתי מפיו של מו"ר הרה"ג אברהם שפירא שליט"א. הוא הציע לעשות את המשגיח או את הרב לשותף. מכיון שברצוננו לפתור בכך את הבעיה במינוי שנעשה עוד לפני שהפירות בעולם – לא ניתן לעשות את המשגיח או הרב כשותפים בפירות עצמם. לשם כך יש לעשות אותם שותפים בעסק כולו. להלכה קי"ל ששותף יכול להפריש תרו"מ מן הרכוש המשותף²⁵. אמנם שותף אינו יכול לעשות שליח להפרשה שלא מדעת השותף השני²⁶. אבל שותף יכול לעשות שותף נוסף מתוך החלק שלו²⁷ אם אין התנגדות לכך מן הצד שכנגד. ולפי זה, יכול בעל הפירות למנות את הרב לשותף בעסק, והוא ימנה את ממלא מקומו כשותף משני, תחתיו.

7. הפרשה ע"י אפוטרופוס

כן יש לעיין, אם לראות את המשגיח, וכן את הרב הממונה על הכשרות כעין אפוטרופוסים על הפרשת התרו"מ²⁸. וכמו שמצינו שאפוטרופוס מפריש על פירות היתומים, כן המשגיח והרב אינם שלוחים או פועלים בלבד אלא אפוטרופוסים, כלומר: האחראים הבלעדיים לעניין זה. מקור הדין הוא במשנה (גיטין נב ע"ב): יתומים שסמכו אצל בעה"ב או שמינה להם אביהם אפוטרופוס – חייב לעשר פירותיהם²⁹.

יתכן א"כ לומר, שהרבנות, האחראית על תקנת מכשול מהציבור, נחשבת כאפוטרופוס לענין זה. וא"כ דינה כבעלים ממש להפרשת תרו"מ³⁰. ואם נאמר כך

25. שו"ע (יו"ד סי' שכח סעי' ג). ועי' בחוברת "הפרשת תרו"מ במערכת הציבורית" (פרק א סעי' 5).

26. שו"ע (שם). וראה מאמרנו: הפרשה מכוח שליטה בנכסים (פרק א סעי' 2).

27. כך מצאנו לענין התמנות על קרבן פסח: עי' פסחים (פט ע"ב); רמב"ם (הל' קרבן פסח פ"ב ה"טו).

28. עי' שו"ת באר יצחק (סי' א סעי' יא); שו"ת עונג יו"ט (יו"ד סי' קח); הערת הרה"ג יעקב אריאל שליט"א.

29. וכן בתוספתא (תרומות פ"א ה"ב): "אפוטרופין תורמין ומעשרין על נכסי יתומים..."

30. ראה מאמרנו: "הפרשה מכוח שליטה בנכסים" (פרק א סעי' 1). הדברים יכולים להאמר לדעת הרשב"א והרמב"ם, הסוברים שאפוטרופוסות היא סוג של בעלות.

– אין מניעה בכך שהרב או המשגיח ימנו שליח אחר מטעמם. מאידך גיסא נראה, שאפוטרופוס הוא מושג מיוחד, שנאמר ביתומים שאינם יכולים לדאוג לצרכיהם הכלכליים³¹, אבל במקרים אחרים לא מצינו מושג כזה של אפוטרופוס. במיוחד אמורים הדברים לגבי הרבנות כיום, שלצערנו הרב הציבור לא נתן בידיה סמכות בעלת תוקף משפטי.

בשאלה דומה דן הגר"צ פ פראנק³². הוא דן בשליח שנתמנה ע"י ועד המושבה להפרשת תרו"מ, אם יועיל מדין אפוטרופוסות של הועד או בית הדין של המושבה. אך במסקנת הדברים הוא נוטה שלא לסמוך על כך.

סיכום

כאשר מדובר בפירות הנמצאים ברשות המשלח בשעת מינוי השליח – נראה שניתן לסמוך על מה שיוצא מדעת רוב הפוסקים, ובמקרה זה שליח עושה שליח. כאשר מדובר בפירות שאינם ברשות המשלח בשעת המינוי – נראה שאין שליח עושה שליח. לכן יש לבקש מבעל הפירות שימסור ייפוי כוח לכל אחד מאלה שעשויים לעסוק בהפרשת תרו"מ מן הפירות שיהיו ברשותו. כדי להיערך לאפשרות שיהיה צורך להפריש ע"י אדם שלא נתמנה במפורש לשם כך, יש לכלול בסדר מינוי השליחות את הסמכות למנות שליח אחר כממלא מקום. ולרווחא דמילתא יש לציין בפירוש שהפרשה זו, שע"י ממלא המקום, תוכל להועיל גם מטעם ניחותא וזכיה. ישנן דרכים שונות שבאמצעותן ניתן להקל עוד יותר על הבעיה במינוי ממלא מקום למשגיח בפירות שעדיין לא באו לעולם, והן: מינוי שליח בקנין, פועל ושותף.

31. הדברים אמורים במיוחד לדעת הסוברים שהפרשת האפוטרופוס מועילה ביתומים משום הפקר בית דין הפקר.

32. כרם ציון (אוצר התרומות הלכות פסוקות פרק ל, גאון צבי ס"ק ב).